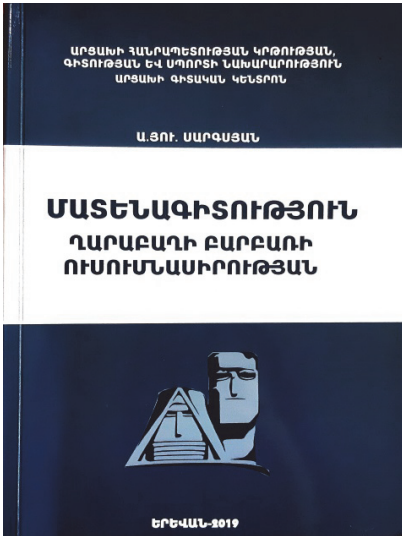

ՆՈՐ ԷՋ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԳԱՆՁԱՐԱՆՈՒՄ

Կան գրքեր, որոնց կարիքը շատ է զգացվում առանձնապես գիտության ասպարեզում: Դա մատենագիտությունն է, առանց որի չի կարող արդյունքի հասնել գիտությամբ զբաղվողը: Նշենք, որ մատենագիտության արմատները դարերի խորքն են հասնում: Գիտության զարգացումը միշտ էլ կարիք է զգացել տպագիր և ձեռագիր երկերի վերաբերյալ տեղեկատվության: Մատենագիտության միջոցով ընթերցողը, առանձնապես մասնագետը կողմնորոշվում է դեպի տարբեր բնագավառների վերաբերող գրքերի, պարբերականների, հոդվածների ու տպագիր այլ երկերի հսկայական զանգվածում: Առանց մատենագիտության՝ գիտության և մշակույթի ոչ մի գործիչ չի կարող հասնել իր նպատակին:

Մատենագիտությունը, սկիզբ առնելով Հին Եգիպտոսում, զարգացել է աշխարհի բոլոր քաղաքակիրթ երկրներում: Ռուսաստանում այն սկիզբ է առել 10-րդ դարում: Հայկական մատենագիտությունը ևս իր ինքնուրույն և ինքնատիպ ճանապարհն է անցել: Նրա ընդգրկման ուշագրավ նմուշները տպագիր և ձեռագիր հայերեն երկերն են: Ինչպես նշվում է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 7-րդ հատորում. «Հայկական մատենագիտությունը զարգացման երեք շրջան է ունեցել՝ ա. հին և միջնադարյան (մինչև 17-րդ դ. վերջերը), բ. նոր (18-րդ դարից մինչև 1920-ը), գ. սովետական և սփյուռքահայ շրջան (1920-ից սկսած): Նշենք, որ հայ մատենագիտության զարգացման ուղղությամբ նշանակալից գործ են կատարել Հ. Անսյանը, որը հրատարակել է հայկական մատենագիտությունը 2 հատորով (1959-1976), «Մատենագիտություն հայկական մատենագիտության» (Ե., 1963), Ռ. Իշխանյանը՝ «Հայ մատենագիտության պատմություն» 3 պրակով (1964-1968), Հ. Դավթյանը՝ «Հայ գիրքը 1801-1850 թվականներին» (1967) և այլն:

Եվ այսօր չափազանց ուրախալի ու հաճելի երևույթ է, որ հայ մատենագիտության զարգացմանը նվիրումով է մասնակցում բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, ԱրդՀ ռեկտոր Արմեն Յուրիկի Սարգսյանը:

Ղարաբաղի բանահյուսության և բարբառի վերաբերյալ գիտական տեղեկագրերում տպագրված՝ մոտ 40-ի հասնող աշխատանքներին զուգահեռ Ա. Սարգսյանը հրատարակեց «Արցախի բանահյուսությունը» ժողովածուն (2015, 748 էջ), «Արցախյան առակներ» (2011, 96 էջ), «Արցախյան զվարճախոսություններ» (2014, 172 էջ), «Ղարաբաղի բարբառի բառարան» (2013, 846 էջ), «Շաղախի ենթաբարբառը Հաղորդի ենթաբարբառի միջավայրում» (2009, 104 էջ), ինչպես նաև «Ղարաբաղի բարբառի դարձվածաբանական բառարան» Շ. Մինասյանի համահեղինակությամբ (2017, 568 էջ) ուսումնասիրությունները: Դրանք լուրջ ներդրումներ են հայագիտության զանադարանում, որոնցով կարող է հպարտանալ յուրաքանչյուր ականավոր գիտնական:

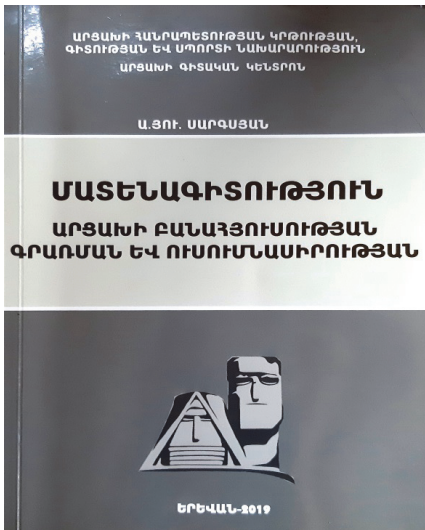
Եվ ահա հրապարակի վրա են նրա երկու լուրջ աշխատությունները՝ «Մատենագիտություն Ղարաբաղի բարբառի ուսումնասիրության» և «Մատենագիտություն Արցախի բանահյուսության գրառման և ուսումնասիրության» խորագրերով: Երկու գրքերն էլ տպագրվել են Արցախի Գիտական կենտրոնի և Արցախի պետական համալսարանի գիտական խորհուրդների երաշխավորությամբ:

Աշխատանքներն իրականացվել են ԱՀ ԿԳԱՆ-ի կողմից տրամադրված ֆինանսական աջակցության շնորհիվ:

«Մատենագիտություն Ղարաբաղի բարբառի ուսումնասիրության» աշխատությունը բաղկացած է «Երկու խոսք», «Ներածություն», «Մատենագիտություն» և «Ձեռագիր աղբյուրներ» բաժիններից: Ընթերցելով ուսումնասիրությունը՝ մի կողմից՝ զարմանում ես գիտնականի համբերությունից, մյուս կողմից՝ հպարտության հաճելի զգացում ապրում, թե գիտնականը ինչպես կարող է ամենօրյա պաշտոնական ծառայության ընթացքում կատարել այդքան բազմաշերտ ու բազմաբովանդակ աշխատանք:

Աշխատությունն ամբողջության մեջ ներկայացնում է Ղարաբաղի բարբառին վերաբերող և առնչվող մասնագիտական գրականության ու ձեռագիր աղբյուրների մատենագիտություն: «Ներածության» մեջ հեղինակն առանձին բաժիններով ու ենթաբաժիններով քննության է առնում բարբառի ուսումնասիրության համառոտ պատմությունը՝ ըստ ժամանակագրության, հնչյունական ու հնչույթային համակարգերը, համաժամանակյա, տարածամասնակյա, դիրքային և փոխադրեցական հնչյունափոխության դեպքերը, խոսքի մասերի և նրանց քերականական կարգերի (հոգնակիականություն, հոլով, անվանական ու դերանվանական հոլովում, հոդառություն, ածականի համեմատության աստիճաններ, բայի դեմք, թիվ, սեռ, հիմք, կազմություն, եղանակ, ժամանակ եւն) դրսևորումները, շարահյուսական առանձնահատկությունները, բառապաշարի շերտերը, իմաստափոխության դեպքերը, բառակազմական միջոցները:

Հետազոտության միայն «Ներածություն» բաժինը բավական է՝ պարզ պատկերացում կազմելու կատարած աշխատանքի ծավալի, հեղինակի մասնագիտական մասնագիտության և համբերության վերաբերյալ:

Գրքի «Մատենագիտություն» բաժինը բաղկացած է հինգ մասից: Առաջինում ընդգրկված են Ղարաբաղի բարբառին, նրա առանձին ենթաբարբառներին ու խոսվածքներին կամ կոնկրետ որևէ օրինաչափության վերաբերող տպագիր ու ձեռագիր աշխատությունները, բառարանները, հոդվածները, զեկուցումները, առավել ընդգրկուն հիմնադրույթները: Երկրորդ բաժնում ներառված են հայերենի բարբառագիտական այն ուսումնասիրությունները, բառարաններն ու հոդվածները, որտեղ այլ բարբառների շարքում հեղինակները լրջորեն անդրադարձել են նաև Ղարաբաղի բարբառին կամ նրա ենթաբարբառներին ու խոսվածքներին: Երրորդ բաժնում բերվում են Ղարաբաղի բարբառին կամ նրա ենթաբարբառներին նվիրված աշխատությունների ու բառարանների մասին տպագրված գրախոսությունները: Չորրորդ բաժնում ներառված են Արցախի բանահյուսական այն ժողովածուները, նաև բարբառագիր

ստեղծագործությունները, որոնց մեջ հեղինակներն այս կամ այն կերպ անդրադարձել են բարբառի առանձնահատկություններին և (կամ) ընդգրկել բարբառում գործածվող բառերի համեմատաբար ընդարձակ բառացանկեր: Հինգերորդ բաժնում ընթերցողը ծանոթանում է Արցախի ու Սյունիքի գրողների ստեղծագործությունների լեզվաոճական քննությանը նվիրված այն ուսումնասիրություններին, որտեղ քննության նյութ են դարձել մայրենի բարբառով պայմանավորված իրողությունները:

Թվարկված այս հիմնախնդիրների բացահայտման աշխատատարությունը և գիտական պատասխանատվությունը հստակ պատկերացնելու համար նշենք, որ Ա.Սարգսյանն ուսումնասիրել է 238 սկզբնաղբյուր, համառոտ ներկայացրել դրանց բովանդակությունը, ընդգծել նշանակությունը բանասիրության զարգացման ու հարստացման բնագավառում: Նրա ուշադրությունից չեն վրիպել դասական լեզվաբանների

աշխատությունները: Ընթերցում ես հռչակավոր գիտնականներ Ս.Աբրահամյանի, Հր. Աճառյանի, Ռ. Բաղդասարյանի, Գ. Բաղդասարյանի, Պ. Բեդիրյանի, Կ. Դավթյանի, Զ.Երվանդյանի, Ա. Դարիբյանի, Ս. Մանուշարյանի, Ալ. Մարգարյանի, Ա. Պողոսյանի, Գ. Զահուկյանի և մյուս անվանիների երկերի մեջբերումներն ու դրանց վերաբերյալ գրախոսությունները, խորին պատկառանքով ես լցվում հեղինակի նկատմամբ: Երբ և ինչպես է հասցնում կատարել այդպիսի տարողունակ ու բովանդակային գործ: Ուրախալին նաև այն է, որ մատենագիտության փորձառու ու երիտասարդ հեղինակների մեծ մասը ապրում և ստեղծագործում է Արցախում: Լեզվաբաններ Օ.Բաբայանի, Հ.Ղազարյանի, Լ. Մարգարյանի, Լ. Մինասյանի, Շ. Մինասյանի, Ս. Մինասյանի, Ե.Միրզոյանի, Ռ.Մովսեսյանի և այլոց ձեռքբերումները Ղարաբաղի բարբառի ուսումնասիրության բնագավառում, կրկին ու կրկին անդրադառնում ես Արցախյան ազգային-ազատագրական պայքարի նշանակությանը նաև գիտության զարգացման ասպարեզում: Վերջապես իրականացել է Հ.Թումանյանի և Ավ.Խսահակյանի՝ մեկ ժողովուրդ - մեկ մշակույթ ունենալու և միասնական ուժերով այն զարգացնելու երազանքը:

Գրքի մի կարևոր ու զգալի բաժինը վերաբերում է ձեռագիր աղբյուրներին, որոնք չեն վրիպել հեղինակի ուշադրությունից: Հոգատարությամբ ու գործի կարևորության զգացումով նա բերում է արժեքավոր այն ձեռագիր աղբյուրները, որոնք հիմք կարող են հանդիսանալ լեզվաբանության նոր հիմնախնդիրները բացահայտելու և լուսաբանելու ուղղությամբ:

* * *

«Մատենագիտություն Ղարաբաղի բարբառի ուսումնասիրության» աշխատությանը զուգահեռ՝ նույն բարձունքի վրա է «Մատենագիտություն Արցախի բանահյուսության գրառման և ուսումնասիրության» հետազոտությունը: Այստեղ հեղինակն ուսումնասիրության նույն մեթոդով ներկայացնում է Արցախի բանահյուսությանը վերաբերող և առնչվող մասնագիտական գրականության, տպագիր ժողովածուների ու ձեռագիր աղբյուրների մատենագիտությունը: Գիրքը բաղկացած է «Ներածությունից» և բուն մատենագիտությունից: «Ներածության» մեջ առանձին բաժիններով քննության են առնված Արցախի բանահյուսության գրառման և ուսումնասիրության համառոտ պատմությունը և ժանրային, իմաստային առանձնահատկություններն ու կենցաղավարման ժամանակակից վիճակը: «Մատենագիտություն» բաժնում հեղինակի ուշադրության կենտրոնում են գտնվել Արցախի բանահյուսությանը կամ կոնկրետ որևէ ժանրի կերպարներին վերաբերող տպագիր ու ձեռագիր ժողովածուները, հոդվածները, զեկուցումները, առավել ընդգրկուն հիմնադրույթները: Լուրջ ուշադրություն է դարձված հայ բանահյուսական այն համահավաք ժողովածուներին ու բանագիտական ուսումնասիրություններին, որտեղ հեղինակները լրջորեն անդրադարձել են նաև Արցախի բանահյուսությանը կամ ընդգրկել որոշ նյութեր:

Հեղինակը բերում է նաև Արցախի բանահյուսական ժողովածուների մասին տպագրված գրախոսությունները: Ընթերցողը կարող է ծանոթանալ Արցախի ազգագրությանը, բարբառին, պատմությանը նվիրված այն ժողովածուներին ու աշխատություններին, որոնցում ընդգրկված են նաև բանահյուսական նյութեր: Պարզվում է, որ տարբեր հեղինակների կողմից Արցախի բանահյուսական նյութերը մշակվել են, որոնք նույնպես տեղ են գտել աշխատության մեջ: Գրքում բերված են նաև բանահյուսական մոտիվներով գրված գեղարվեստական գործեր:

Արմեն Յուրիկի Սարգսյանի վերոնշյալ երկու աշխատությունները, հիրավի, նոր խոսք են, արժեքավոր ներդրում հայ մատենագիտության զանազառանում, որոնք, անշուշտ, արժանանալու են հետազոտողների ուշադրությանը՝ մեծապես նպաստելով հայ բանահյուսության զարգացմանը:

Սուկրատ Խանյան
Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
ԼՂՀ Գիտության վաստակավոր գործիչ